

e-ISSN 3060-5059

DOI: 10.67227

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in
Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz

publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

QORAQALPOQ XALQI BADIY MEROSI TUSHUNCHASI, UNING TIZIMI, MOHIYATI VA IJTIMOY AHAMIYATI

Ernazarova Sapura Keulimjaevna

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, dotsent, (PhD).

e-mail: sapuraernazarova3gmail.com **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0002-7063-4634>
Annotatsiya.

Ushbu maqolada qoraqalpoq xalqining asrlar davomida shakllangan dunyoqarashi, turmush tarzi, estetik qarashlari va falsafasi tahlil qilingan. Xalq og'zaki ijodida qoraqalpoq xalqining jasorati va ozodlikka intilishi, shuningdek, Ajiniyoz, Berdaq, O'tesh kabi buyuk mutafakkir va shoirlarning boy adabiy merosi yoritilgan. Ularning asarlarida vatanparvarlik, adolat, ezgulik va yovuzlik haqidagi falsafiy mushohadalar ochib berilgan.

Kalit so'zlar: qoraqalpoq xalqi, badiiy meros, xalq og'zaki ijodi, din, Yassaviy, Rabg'uziy, Ajiniyoz, Berdaq, O'tesh, jasorat va ozodlik, axloq.

ПОНЯТИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО НАСЛЕДИЯ КАРАКАЛПАКСКОГО НАРОДА, ЕГО СИСТЕМА, СУЩНОСТЬ И СОЦИАЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Эрназарова Сапура Кеулимжаевна

Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза, доцент, (PhD).

Аннотация.

В данной статье анализируются мировоззрение, образ жизни, эстетические взгляды и философия каракалпакского народа, сформировавшиеся на протяжении веков. В произведениях устного народного творчества отражаются мужество и стремление народа к свободе, а также богатое литературное наследие таких выдающихся мыслителей и поэтов, как Ажинияз, Бердах и Утеш. В их произведениях раскрываются философские размышления о патриотизме, справедливости, добре и зле.

Ключевые слова: каракалпакский народ, художественное наследие, устное народное творчество, религия, Яссави, Рабгузи, Ажинияз, Бердах, Утеш, мужество и свобода, нравственность.

THE CONCEPT OF THE ARTISTIC HERITAGE OF THE KARAKALPAK PEOPLE: ITS SYSTEM, ESSENCE, AND SOCIAL SIGNIFICANCE

Ernazarova Sapura Keulimjaevna

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz, Associate Professor, (PhD).

Abstract.

This article analyzes the worldview, way of life, aesthetic perspectives, and philosophy of the Karakalpak people, which have developed over centuries. Karakalpak oral folklore reflects the courage of the people and their aspiration for freedom, as well as the rich literary heritage of prominent thinkers and poets such as Ajiniyaz, Berdakh, and Utesh. Their works explore philosophical reflections on patriotism, justice, good, and evil.

Keywords: Karakalpak people, artistic heritage, oral folklore, religion, Yasawi, Rabghuzi, Ajiniyaz, Berdakh, Utesh, courage and freedom, morality.

Kirish. Mustaqillikka erishganimizdan keyin ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan barcha tarixiy, madaniy, adabiy va san'at yodgorliklari hamda xalq og'zaki ijodini chuqur o'rganish, tahlil qilish, ulardagi umumbashariy va milliy g'oyalarni zamon talablariga xizmat qildirish orqali yoshlarning tafakkurini shakllantirish va kamolga yetkazish masalalariga doimiy e'tibor qaratildi.

Qadimgi ajdodlarimiz komil inson haqidagi butun bir axloqiy talablar majmuasini, zamonaviy til bilan aytganda, sharqona axloq kodeksini ishlab chiqqanlar. Kishi qalbida haromdan hazar qilish, nopoklik va adolatsizlikka nisbatan murosasiz munosabat bo'lishi kerak, degan qarashlarda hozirgi o'sib kelayotgan yosh avlod uchun nihoyatda zarur bo'lgan ma'naviy tarbiya masalasi ko'zda tutilgan edi.

Qoraqalpoq xalqining badiiy merosi – bu asrlar davomida shakllangan, xalqning tarixi, turmush tarzi, orzu-umidlari va milliy qadriyatlarini o'zida jamlagan boy ma'naviy va madaniy xazinadir. Ushbu meros qoraqalpoq xalqining o'zligini anglashida va uni dunyoga tanitishda asosiy omillardan biri bo'lib xizmat qiladi.

Qoraqalpoq xalq og'zaki ijodiyoti yoki folklori barcha ma'naviy qadriyatlarning tarkibiy qismlarini o'zida keng aks ettirgan hodisadir. U xalqning ma'naviy boyligi sifatida madaniyat tarixida katta o'rin egallaydi. Shuningdek, madaniyat va milliy falsafaning rivojlanishida eng muhim manbalardan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

Qoraqalpoq xalqining folkloriga boy ekanligini, uning poetik ijodiyotga mohir xalq ekanligini Sharqni tadqiq qilgan

taniqli olimlar ham ta'kidlagan. Masalan, XIX asrdagi qozoq olimi Cho'qon Valixonov qoraqalpoqlarning poetik ijodiyotga iste'dodli xalq ekanligini ko'rsatib: "Qoraqalpoqlar – sahrodagi eng birinchi shoirlar va qo'shiqchilar", – deb yozgan.

Buyuk tanqidchi V. G. Belinskiyning so'zlariga ko'ra, "Adabiyot xalqning ongi. Adabiyotning tarixi xalqning tarixi bilan bog'liq. Adabiyot o'z xalqining ongi, intellektual hayotining ko'rinishi bo'lishi uchun u xalqning tarixi bilan chambarchas bog'liq bo'lishi, o'sha tarixni tushuntiruvchi bo'lib xizmat qila bilishi zarur, xalqning tarixi bilan ajralmagan holda rivojlanishi va o'z tarixiga ega bo'lishi zarur" [1; 110-b.].

Xalq og'zaki ijodiyotidagi asotirlar, kishilarning ilk falsafiy tafakkurini aks ettiruvchi afsonalar, rivoyatlar, shajaralar, chechanlikka oid hikmatli so'zlar, irim-chirimlar, olqish va qarg'ishlar hamda boshqalarni o'rganish orqali ajdodlarimizning qay darajada donolikka intilganliklarini va insonning jamiyatdagi rolini qanchalik chuqur tushunganliklarini ko'ramiz. Ulardagi barcha mavzu va qarashlarning sezilarli ahamiyat kasb etishini hamda tafakkur manbai ekanligini e'tirof etib, ularning ayrimlariga e'tibor qaratamiz.

Shuningdek, chechanlik so'zlari deb nomlangan hodisani falsafiy tafakkurning o'zagi deyish mumkin. Qoraqalpoqlar orasida juda keng tarqalgan va insonlar o'rtasidagi munosabatlarda muntazam qo'llanilgan ushbu hikmatli so'zlar kishini o'ziga magnitdek tortadi. Ularda Jirensheining aqli, tafakkur doirasining kengligi, ezgulikni himoya qilishi, yovuzlikdan qutqarishi kabi donolikni ifodalovchi fikrlar ko'plab uchraydi. Shuningdek, xon Jirensheidan "Zulmlik bilan bilmaslikning ildizi nimada?" deb so'raganda, u "Zulmlikning ildizi qonunsizlikda, bilmaslikning ildizi aqlsizlikdir", deb javob beribdi. Demak, ushbu fikr farovon hayot asosida adolat va qonun, bilim asosida esa onglilik yotishini ko'rsatadigan falsafiy tafakkur namunasi hisoblanadi.

Taniqli olim N. Davqarayev ilmiy ishlarida botirlik qo'shiqlariga alohida e'tibor bergan. Ularning milliy tariximizga munosabati masalalarini muhokama qilganda, eng avvalo, urug'lar va qavmlar birlashmalariga e'tibor qaratadi. Bunda urug'lar va qabilaviy birlashmalar tarixining uch davriy qatlamiga e'tibor qaratiladi. Birinchisi, o'rta asrlar, ya'ni X–XII asrlar. Bu davrlarda pecheneglar, qora bo'riklilar, qipchoqlar, o'g'uzlar haqidagi ma'lumotlar o'rganilib, ularning xalqimizning paydo bo'lish tarixiga bog'liq tomonlari dostonlar misolida yoritiladi. Ikkinchisi, Oltin O'rda yoki No'g'ayli davri, ya'ni XIII–XVI asrlar. Bu davrlarda qoraqalpoqlar no'g'aylar ittifoqida shakllanib, ma'lum tarixiy sabablar tufayli Orol dengizining sharqiy va janubiy qirg'oqlariga ko'chib kelgan hamda o'sha davrga oid dostonlar paydo bo'lgan. Sababi, olim "qoraqalpoqlarning botirlik qo'shiqlarining barchasi deyarli no'g'aylardan boshlanadi", deb ko'rsatadi. Shu bilan bir qatorda, u Oltin O'rda davrida ko'pchilik turkiy qavmlar, ayniqsa, no'g'aylarning siyosiy ittifoqiga birlashgan qavm va urug'lar og'zaki adabiyotning ko'plab turlarini, jumladan, "Qo'blon", "Er Sayim", "Sho'ra", "Er Qo'shoy", "Alpomish" kabi qo'shiqlarni yaratganligini ta'kidlaydi. Uchinchisi, qalmoqlar davri, ya'ni Jung'or qalmoqlarining hujumi va uning oqibatlari bilan bog'liq XVII–XVIII asrlar.

Qo'rqit – IX–X asrlarda yashagan qadimgi turkiy xalqlarning buyuk mutafakkiri, faylasufi, jirovi va "Kitobi Qo'rqit" qo'shiqlarining ijodkori. Qo'rqitning tafakkurini falsafiy jihatdan umumlashtiruvchi maqollar, hikmatli so'zlar va vasiyatlar juda ko'p. Qo'rqit ota nomi bilan bog'liq hikmatli so'zlar xalq og'zida ko'plab saqlanib qolgan. Masalan: "Boylik baxt keltirmas, ariq dengiz to'ldirmas, xudbin o'zgani o'ylamas, manmanni Xudo siylamas" [2; 39-b.].

Qo'rqit bobomizning orzusi insoniyatga yer yuzidagi hayotning ma'nosini tushuntirish, odamlar qalbiga qat'iyatli ruh bilan ezgulik urug'ini sepish orqali ularda yaxshi fazilatlarni shakllantirishdan iboratdir.

Qoraqalpoq tuprog'ida tug'ilib o'sgan, butun turkiy-islom adabiy olamiga shu'la taratgan yorqin yulduzlardan biri Hokim ota Sulaymon Boqirg'oniy (1122–1186) o'z zamonida Xorazm va Turkiston tuprog'ida tasavvuf ilmida ustozlari Xo'ja Ahmad Yassaviydan (1105–1167) keyin buyuk shayx darajasiga erishgan. U o'sha asrlardagi diniy-falsafiy tasavvuf ta'limotining yorqin namoyandasi, taniqli shayx va ulamo bo'lish bilan birga, ushbu yo'nalishdagi didaktik she'riyatning ham taniqli vakillaridan hisoblanadi. Ahmad Yassaviy ta'limotini o'rta asrlarda qoraqalpoq hududiga tarqatishdagi o'rni alohida ahamiyatga ega. Shuning uchun qoraqalpoqlar uning ism-sharifini asrlar mobaynida ulug'lab kelmoqda va uni hozirgacha "Madinada Muhammad, Turkistonda Xo'ja Ahmad" deb atalgan Yassaviydan keyingi Hazrati pir deb hisoblaydi. Qoraqalpoqlarning hozirgi kunda ham "Yo, hazrati Hokim ota!" deb sig'inishining ma'nosi ham mana shundadir.

Uning nomi xalqimizning qoniga singib ketgan, u Sharqning buyuk ulamolaridan biridir. Qoraqalpoq xalqi ushbu allomaning so'zlari, hikmatlari, hayot yo'li va falsafasi bilan hamnafas yashagan. Qoraqalpoqlar uni Hokim ota deb ulug'lab, o'z ma'naviy madaniyatining to'ridan joy bergan.

O'zining "Payg'ambarlar qissasi" asari bilan qoraqalpoq tuprog'ida dastlabki o'rta asr mualliflik yozma nasriga asos solgan Rabg'uziy ham (Burhon o'g'li Nasriddin) XIII asrning 70-yillarida Oqmang'it elati hududidagi Raboto'g'uz degan shaharda (hozirgi To'q shahar) tug'ilib, ijodiy mehnat qilgan. Bu manbalar, birinchidan, qoraqalpoq hududi qadimgi Xorazm sivilizatsiyasi o'chog'ining ajralmas qismi bo'lganligini ko'rsatsa, ikkinchidan, ushbu madaniyat rivojiga ajdodlarimiz ham ulkan hissa qo'shganligini dalillaydi [3; 101-b.].

Qoraqalpoq ziyolilari orasida birinchilardan bo'lib oxun darajasiga erishgan buyuk qoraqalpoq mumtoz adabiyoti vakili, shoir va mutafakkir Ajiniyoz Qo'siboy o'g'li (1824–1878) hisoblanadi. Ajiniyozning adabiy merosidan bizgacha 100 ga yaqin she'r va dostonlari yetib kelgan. She'rlarida vatanparvarlik, insonparvarlik g'oyalari kuylangan. "Kerak", "Bo'lmasa", "Yaxshi", "Yigitlar" kabi asarlarida Ajiniyozning insonparvarlik g'oyalari va falsafiy qarashlari ifodalangan.

Ajiniyozning falsafiy qarashlari markazida inson masalasi va uning kamoloti asosiy o'rinda turadi. Faylasuf-shoirning inson, uning fazilat va nuqsonlari haqida so'z yuritishdan maqsadi insonlarni yaxshilikka undash, kamolotga yetkazish va yomonlikdan qaytarishdan iboratdir. Ajiniyoz uchun inson masalasi eng aziz, qutlug' va sharaflil mavzudir. Shuning uchun ham u "Ayrilsa" she'rida "Bu dunyoning ko'rki odam bolasi", ya'ni elning ham, yerning ham ko'rki odam bolasi ekanligi haqida falsafiy xulosa chiqaradi. Bu yerda u insonning jamiyatdagi rolini yuqori baholab, inson insonni qadrlashi kerak, degan fikrga keladi. U "Odam o'g'li odam qadrini bilmasa, undan dashtda o'tlab yurgan mol yaxshi", –

deydi [4; 122-b.].

Ajiniyoz insonning mangu yashamasligini "Odam karvon, dunyo sarvon demishlar" degan hikmat orqali ifodalab, bu dunyoning o'tkinchi ekanligini ta'kidlaydi. Dunyodagi odamlarning "Barchasi bu dunyoga mehmon" ekanligini aytib, ularni bir-birining qadriga yetib yashashga undaydi [5; 181-b.].

Odamning qadri uning mehribonligida, mehribonlik esa inson qadrini oshiradi. Shuning uchun Ajiniyoz "Yig'lagan muhtojni quvontirish yaxshi", deb nasihat qiladi. Darhaqiqat, inson o'z tabiatiga ko'ra ezgulik qilishga moyil bo'lib, bu har bir insonning burchidir [6; 57-b.].

Berdaq G'arg'aboy o'g'lining (1827–1900) she'rlarida mehnatkash insonlarning orzu-armonlari, adolatsizlikka qarshi o'tli g'azabi namoyon bo'ladi. Berdaq o'ziga qadar bo'lgan poeziyaning ko'lamin kengaytirib, uni mavzu va janr jihatidan rang-baranglashtirdi, xalqchil va demokratik mazmunini kuchaytirib, milliy adabiyot darajasiga yetkazdi. Shoirning "Xalq uchun", "Izlar edim", "Bo'lgan emas", "Yaxshiroq", "Soliq", "Zamonda" va boshqa she'rlari uning haqiqiy badiiy so'z ustasi va mutafakkir ekanligini isbotlaydi.

Berdaqning fikricha, inson o'z erki va mustaqilligidan mahrum etadigan har qanday dabdaba va amaldan voz kechishi lozim. Bu g'oya uning "Mehnatsiz dunyo izlama" degan fikrida o'z ifodasini topadi.

XIX asr qoraqalpoq adabiyotining badiiy so'z ustalaridan biri O'tesh Alshinboy o'g'li (1828–1902) hisoblanadi. U o'zi yashagan joylar, ajdodlari va zamondoshlari haqidagi ma'lumotlarni bir qancha she'rlarida bayon etadi. Ayniqsa, u "O'tdi dunyodan" she'rida umrining eng muhim davrlarini yoritib berishga harakat qiladi. Ushbu she'rda shoir Jiyan jirovni bobom, Kunxo'jani ustozim, Berdaqni esa zamondosh do'stim deb tilga oladi. Masalan:

Jiyan bobom o'sha zamonda er bo'ldi, Voyaga yetganda u ham xor bo'ldi, O'ldi Jiyan ellik to'rt yoshida, Armon bilan bobom o'tdi dunyodan.

Shoir umri davomida faqat xalqining buguni va ertasi uchun yashadi. Yoshlarni ilmiy va bilimli bo'lishga, yuksak insoniy tuyg'ularni qadrlashga yo'naltiruvchi g'oyalarni ilgari surdi.

XX asr qoraqalpoq adabiyoti ham A. Musayev, S. Majitov, M. Daribayev, A. Dabilov, S. Nurimbetov, J. Aymurzayev, T. Jumamuratov, I. Yusupov, T. Qayipbergenov, T. Matmuratov, Sh. Seytov, K. Raxmanov va boshqalar kabi butun dunyoda faxrlansa arziydigan ko'zga ko'ringan so'z ustalarini yetishtirib chiqardi.

Sho'ro hukumatining ijtimoiy-iqtisodiy hayotimizda olib borgan zulmkor siyosati ma'naviy hayotimizda ham o'z aksini topib, xalqning ko'p asrlik milliy qadriyatlari oyoqosti qilindi, tili, dini, tarixi va madaniyati sun'iy ravishda kamsitib ko'rsatildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida tarixiylik va mantiqiylik, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, aksiologik tahlil va madaniy-falsafiy talqin usullaridan foydalanildi. Shuningdek, qoraqalpoq badiiy merosini o'rganishda tarixiy manbalar, folklor materiallari va zamonaviy falsafiy adabiyotlar tahlil qilindi. Qoraqalpoq badiiy merosini ijtimoiy-falsafiy tahlil qilishda Yassaviy, Baqirg'oniy, Rabg'uziy, Berdaq, Ajiniyoz, O'tesh kabi allomalarning nazariy qarashlariga tayanildi.

Natijalar. Qoraqalpoq xalqi badiiy merosining shakllanishida turkiy sivilizatsiya hal qiluvchi o'rin egallaydi. Qadimgi turkiy xalqlarga xos bo'lgan jamoaviylik va turkiy xalqlarning qadimgi epik merosi qoraqalpoq folklorida ham o'z aksini topgan. Ayniqsa, "Alpamis", "Edige", "Qirq qiz" kabi dostonlarda milliy o'zlik, Vatan himoyasi va insonparvarlik g'oyalari markaziy o'rinni egallaydi. Ushbu asarlar xalqning tarixiy xotirasini saqlash bilan birga, ma'naviy tarbiya vositasi vazifasini ham bajarib kelgan. Qoraqalpoq badiiy merosi shunchaki o'tmish yodgorligi emas, balki jamiyat uchun muhim kuchdir. Berdaq va Ajiniyoz she'rlari, xalq ertaklari yoshlarni odob-axloqqa, Vatanni sevishga va mehnatsevarlikka o'rgatadi.

Qoraqalpoq xalqi ma'naviy hayotining shakllanishida islom dinining ta'siri beqiyosdir. Islom dini faqat e'tiqod emas, balki axloqiy qadriyatlar majmuasi sifatida ham xalq ma'naviyatining muhim qismiga aylangan. Poklik, halollik, adolat, tenglik, bag'rikenglik, ilmga intilish kabi qadriyatlar xalq hayotida mustahkam o'rin egallagan.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qoraqalpoq xalqi badiiy merosi ko'p qatlamli va murakkab ijtimoiy-madaniy tizim hisoblanadi. Uning shakllanishida turkiy sivilizatsiya an'analari, islom madaniyati, Orolbo'yi hududining tabiiy-geografik sharoiti hamda xalq og'zaki ijodi muhim ahamiyat kasb etgan. Mazkur omillar bir-biri bilan uzviy bog'liq holda milliy qadriyatlar tizimini vujudga keltirgan va xalq ma'naviy hayotining barqaror rivojlanishini ta'minlagan. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, qoraqalpoq xalqi ma'naviy merosi muayyan tarixiy davr mahsuli bo'libgina qolmay, balki ko'p asrlik ijtimoiy tajriba, axloqiy me'yorlar va madaniy munosabatlarning umumlashgan ifodasi sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, qoraqalpoq xalqi ma'naviy-madaniy merosi xalqning ijtimoiy xotirasi va milliy o'zligini saqlashda muhim mexanizm vazifasini bajaradi. Xususan, xalq og'zaki ijodi namunalari, dostonlar, rivoyatlar va maqol-matallarda jamlangan ma'naviy g'oyalar avlodlar o'rtasidagi vorisiylikni ta'minlab kelmoqda. Dostonlarda aks etgan jasorat, vatanparvarlik, sadoqat, shuningdek, qoraqalpoq shoirlarining asarlarida ifodalangan adolat va insonparvarlik g'oyalari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Ular nafaqat tarixiy meros namunasi, balki yosh avlodning ma'naviy tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etuvchi ijtimoiy resurs hisoblanadi.

Bugungi kunda qoraqalpoq xalqi ma'naviy-madaniy merosi nafaqat milliy o'zlikni saqlash vositasi, balki jamiyat barqarorligi va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omili sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Qoraqalpoq xalqi ma'naviy merosini ijtimoiy-falsafiy jihatdan chuqur o'rganish va uning zamonaviy taraqqiyotdagi imkoniyatlarini ochib berish kelgusidagi tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi. Qoraqalpoq xalqi badiiy merosi zamonaviy taraqqiyot jarayonlarida ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda hamda milliy rivojlanishning muhim ma'naviy asoslaridan biri bo'lib xizmat qilmoqda.

Xulosa. Qoraqalpoq xalqi ma'naviy-madaniy merosi xalqning ko'p asrlik tarixiy tajribasi mahsuli hisoblanadi.

Uning shakllanishida turkiy sivilizatsiya, islom madaniyati, Orolbo'yi tabiiy muhiti va xalq og'zaki ijodi muhim o'rin tutgan. Milliy meros nafaqat o'tmishning madaniy boyligi, balki zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ma'naviy asosi ham hisoblanadi. Shu bois qoraqalpoq xalqi ma'naviy-madaniy merosini o'rganish, saqlash va kelajak avlodlarga yetkazish milliy taraqqiyotning muhim vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Белинский В. Г. Собрание сочинений: в 3 т. – Москва: ГИХЛ, 1948. – Т. 2. – С. 110.
<https://search.rsl.ru/ru/record/01005579979>
2. Mámбетов К. Erte dáwirdegi qaraqalpaq ádebiyatı. – Nókis: Bilim, 1992. – 39-b.
3. Пахратдинов Ә., Алламбергенов К. Қарақалпақ әдебияты сағаларының аўызеки хәм жазба әдебий дереклери // Әмиўдәрья. – 2010. – № 3. – 101-б.
4. Камалов С. Әжинияз. – Нөкис: Қарақалпақстан, 1975. – 122-б.
5. Әжинияз. – Нөкис: Қарақалпақстан, 1975. – 181-б.
6. Базарбаев Ж. Әжинияз шайырдың дүньяға көзқараслары ҳаққында философиялық очерк. – Ташкент: Gold Print Nashr, 2019. – 57-б.